

Голас Радзімы

№ 44 (1770)
4 лістапада 1982 г.

ГАЗЕТА БЕЛАРУСКАГА ТАВАРЫСТВА ПА КУЛЬТУРНЫХ СУВЯЗЯХ З СУАЧЫННІКАМІ ЗА РУБЯЖОМ
(БЕЛАРУСКАЕ ТАВАРЫСТВА «РАДЗІМА»)

Выдаецца з 1955 г.
Цана 4 кап.

Якуб Колас

Гэты нумар нашай газеты прысвечаны 100-годдзю з дня нараджэння вялікага песняра, класіка беларускай літаратуры Якуба КОЛАСА. Юбілей паэта па рашэнню ЮНЕСКО сёлета адзначаецца ва ўсім свеце, усім прагрэсіўным чалавецтвам.

СЫН ЗЯМЛІ І НАРОДА

Хроніка

ЖЫЦЦЯ

Якуб Колас [Канстанцін Міхайлавіч Міцкевіч] нарадзіўся 3 лістапада 1882 года на хутары Акіньчыцы былой Мінскай губерні ў сям'і малазямельнага селяніна.

* *

Вельмі рана Кастусь адчуў асалоду творчасці. Быў спісаны не адзін шчыт пра тое, як жывуць людзі ў яго Мікалаеўшчыне. За вершы хлопца атрымаў ад бацькі першы ганарар — сярэбраны рубель.

* *

У 1898 годзе Коласу ўдалося паступіць у Нясвіжскую настаўніцкую семінарыю. Вечары, а часта нават і ночы праводзіў ён за кнігамі, зачытваўся творамі рускіх рэвалюцыйных дэмакратаў, дзе знаходзіў адказы на многія пытанні.

* *

Яшчэ ў семінарыі Кастусь Міцкевіч прыдумаў сабе псеўданім, каб было, як у сапраўдных паэтаў. Свой першы празаічны твор «Наша сяло, людзі і што робіцца ў сяле» п'сьменнік падпісаў псеўданімам Карусь Лапаць. Пазней ён падпісаўся: Тарас Гушча, Адзінокі, Альбуцкі, Андрэй «Сацыяліст», Тамаш Булава, Дзядзька Карусь, Лесавік і інш. Але самым вядомым яго псеўданімам, неадручным ад сапраўднага імя, стаў — Якуб Колас.

* *

Рускую славеснасць [мову і літаратуру] выкладаў у семінарыі Фядот Кудрынскі, якога Канстанцін Міхайлавіч успамінае з выключнай цеплынёй, называе першым сваім літаратурным настаўнікам.

«Сярод настаўнікаў,— пісаў ён у аўтабіяграфічных нататках,— асабліва моцны ўплыў меў на мяне Фядот Андрэвіч Кудрынскі, выкладчык рускай мовы, цудоўны прамоўца, знаўца літаратуры і сам літаратар. Ён цікавіўся этнаграфіяй Беларусі. Я шмат запісаў таго матэрыялу і ведаў мноства апавяданняў — анекдотаў з сялянскага жыцця. Гэтымі апавяданнямі я на працягу чатырох гадоў весяліў сваіх таварышаў у часы адпачынку. Адзін мой верш на беларускай мове трапіў у рукі Кудрынскага. Ён ухваліў яго і сказаў: «Вось ваша сапраўднае прызвание».

* *

12 снежня 1905 года мінскі генерал-губернатар даў наступнае ўказанне пінскаму спраўніку: «З прычыны наяўных у мяне вестак аб падбухторванні настаўніка м.с. Пінкавічы Міцкевічам сялян таго ж сяла супраць памешчыкаў... прадпісваю... старанна правярць указанную вестку і ў выпадку іх пацвярджэння неадкладна арыштаваць названую асобу...»

* *

У гады першай рускай рэвалюцыі беларускія народныя масы, і ў тым ліку настаўнікі пачатковых школ, актыўна ўключыліся ў рух за арганізацыю нацыянальнай школы, у якой пачатковае навучанне вялося б на роднай мове. Складаліся настаўніцкія саюзы. Адным з такіх аб'яднанняў быў нелегальны з'езд беларускіх настаўнікаў у сяле Мікалаеўшчына, скліканы ў 1906 годзе. Арганізатарам з'езда стаў Якуб Колас.

* *

15 верасня 1908 года Віленская судовая палата прыгаварыла Коласа разам з двума іншымі ўдзельнікамі з'езда настаўнікаў да трох год крэпасці, якія былі заменены трыма гадамі турэмнага зняволення. Аб судовым працэсе, аб турэмным рэжыме, аб асаблівых перажываннях п'сьменнік расказаў у артыкуле «Цені мінулага» і ў III частцы трылогіі «На ростанях».

трылогію «На ростанях» — творы, якія выводзілі нашу літаратуру ў шэраг развітых нацыянальных літаратур.

Агromністая заслуга Якуба Коласа перад беларускай савецкай літаратурай. Калі акінуць мысленным позіркам зробленае паэтам за паўвека мастацкай творчасці, якая ў асноўных сваіх кірунках развівалася ў савецкі час, то паўстае панарама велічная, вялікасная, дзейнай асобай якой з'яўляецца беларускі народ на рашаючых перавалах сваёй гісторыі.

І дбаў ён не толькі аб раз-

—свята ўсіх п'сьменнікаў нашай Савецкай Радзімы.

Я вельмі рад і шчаслівы, звярнуўся да прысутных на добрай беларускай мове вядомы чэхаславацкі п'сьменнік і перакладчык Вацлаў Жыдліцкі, што магу з гэтай урачыстай трыбуны перадаць гарачае прывітанне беларускаму народу і павіншаваць яго з вялікім святам літаратуры ад імя майго радзімы — Чэхаславакіі.

Гісторыя падарыла беларускаму народу адразу двух вялікіх песняроў — стваральнікаў новай літаратуры ва ўсёй яе сіле і шырыні: у паэзіі, прозе і драматургіі. Сёння з адлегласці ў некалькі дзесяцігоддзяў іх творчы подзвіг здаецца натуральным, як паветра, як сонца, як пах траў. Але імяна ва ўрачыстую га-дзіну юбілею неабходна падкрэсліць, якая велізарная праца выпала на іх долю, колькі мужнасці і таленту запатрабавала яна, каб узняць маладую беларускую літаратуру на сусветны ўзровень.

Сёння беларуская літаратура ўзнялася на небывалую творчую вышыню. Пастаянную жыццёвую цікавасць выклікае яна ў чытачоў усяго свету. Поспех гэты лёгка растлумачыць — яна зыходзіць з жыватворных купалаўскіх і коласаўскіх крыніц.

Мы ганарымся нашай сардэчнай дружбаю з беларусамі, якая вытрымала самыя суровыя выпрабаванні як у гады Вялікай Айчыннай вайны, так і ў наступныя дзесяцігоддзі велізарнай стваральнай работы, сказаў народны п'сьменнік Узбекістана, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі СССР Хамід Гулям.

У першыя месяцы Вялікай Айчыннай вайны наш сонечны край прыняў у свае абдымкі мільён дзвесце тысяч дзяцей, старых і жанчын, эвакуіраваных з заходніх раёнаў краіны.

Да нас прыехаў і наш дарагі брат Якуб Колас. На працягу

Урачыста адзначыла Беларусь 100-годдзе з дня нараджэння народнага паэта Якуба Коласа. З удзячнасцю і любоўю ў сэрцы приходзяць людзі да месца звязаных з яго дзейнасцю, — приходзяць пакланіцца да зямлі чалавеку, чые жыццё было цесна звязана з жыццём народным. Падзяліць з намі радаснае свята прыехалі літаратары з Масквы, Расійскай Федэрацыі, Украіны, Азербайджана, Прыбалтыкі, Сярэдняй Азіі, госці з Балгарыі, Польшчы, Чэхаславакіі.

У Мінску прайшла юбілейная навуковая сесія АН БССР, прысвечаная 100-годдзю з дня нараджэння Якуба Коласа, якая адзначыла, што ён быў не толькі п'сьменнікам, заснавальнікам беларускай савецкай літаратуры, але і выдатным вучоным, які многа зрабіў для станаўлення і развіцця беларускай мовы, вывучэння багацейшых скарбніц народнай творчасці, выхавання плеяды даследчыкаў літаратуры.

Ушанаванне памяці волата нашай літаратуры адбылося на плошчы, якая носіць імя Якуба Коласа. Сюды прыйшлі кіраўнікі партыі і ўрада Беларусі, прадстаўнікі грамадскасці і працоўных калектываў горада Мінска, студэнты, воіны, госці беларускай сталіцы. Да помніка паэту былі ўскладзены жывыя кветкі, што сімвалізавалі вялікую любоў удзячных нашчадкаў да слаўнага паэта беларускай зямлі.

У гэты ж дзень, 29 кастрычніка, у Вялікім акадэмічным тэатры оперы і балета БССР адбылося ўрачыстае пасяджэнне. На юбілей любімага песняра сабраліся рабочыя мінскіх прадпрыемстваў і будоўляў, земляробы з прыгарадных гаспада-

рак, п'сьменнікі, дзеячы навукі, культуры і мастацтва, воіны, Савецкай Арміі, студэнты, госці з Масквы, Ленінграда, саюзных рэспублік. У прэзідыуме — кіраўнікі партыі і ўрада рэспублікі, прадстаўнікі партыйных і савецкіх органаў, творчых саюзаў, дэлегацыі п'сьменнікаў брацкіх рэспублік, госці з-за рубяжа. Уступным словам пасяджэнне адкрыў сакратар ЦК КПБ А. Кузьмін, які сказаў, што сярод імён выдатных майстроў мастацкага слова, якімі ганарацца ўсе народы нашай сацыялістычнай Айчыны, мы па праву называем імя народнага паэта Беларусі Якуба Коласа. Яго творчая спадчына стала неад'емнай часткай духоўнага набытку савецкага народа, буйным укладам у скарбніцу сусветнай культуры.

З дакладам аб жыццёвым і творчым шляху Якуба Коласа выступіў віцэ-прэзідэнт Акадэміі навук БССР, акадэмік АН БССР І. Навуменка. Якуб Колас у нашым уяўленні не толькі найвыдатнейшы п'сьменнік, які пакінуў узоры мастацкага беларускага слова, сказаў ён, але і грамадскі дзеяч, настаўнік, адзін з першых нашых акадэмікаў, чалавек шырокіх шматгранных інтарэсаў, асоба якога наклала адбітак на многія бакі духоўнай дзейнасці беларускага народа.

Якубу Коласу было суджана стварыць шэдэўры агromністай мастацкай сілы — паэмы «Новая зямля», «Сымон-музыка»,

віцці літаратуры, роднай мовы, але і аб многім іншым, што непасрэдна літаратуры не датычылася: аб зборы на нашых палях каменя, аб новых сартах жыта, пшаніцы, аб будаўніцтве дарог, школ, асушчых балот.

Яму пісалі сотні людзей, і да апошняй хвіліны жыцця ён на гэтыя лісты адказваў сам, і не толькі адказваў, а па дэпутацкім і чалавечым абавязку сваім шматлікім карэспандэнтам.

Сапраўднае паэзія неўміруча. Якуба Коласа чытаюць і любяць. Кнігі яго разыходзяцца ў дзесятках і сотнях тысяч экзэмпляраў. Якуб Колас дапамог роднаму народу адчуць сілу, веліч, духоўнае багацце. Ён будзе заўсёды з народам.

Шырокая сёння сям'я паэтаў вялікага Савецкага Саюза. І сярод самых значных, неўміручых галасоў заўсёды будзе чуваць голас Якуба Коласа, асаблівы і непаўторны. Яго вершы і проза не пабяжылі і не пабяжыць, яны не замоўкнуць у хоры звонкіх галасоў. І маладосць звернецца да іх, як да крыніцы невычарпальнага натхнення, — сказаў сакратар праўлення Саюза п'сьменнікаў СССР, галоўны рэдактар часопіса «Новый мир» У. Карпаў.

На дзесятках моў свету разыходзяцца творы Якуба Коласа. Яго вершы і проза цяпер гучаць у перакладах ва ўсіх брацкіх рэспубліках. Яго свята

Фота У. КРУКА.

КАНСТАНЦІН МІХАЙЛАВІЧ МІЦКЕВІЧ, якога літаратурны свет ведае пад імем Якуба Коласа, выбраў сабе красамойны псеўданім. Сялянскі сын, плоць ад плоці народа, ён лічыў сябе коласам на роднай ніве. Зямлі, што ўзгадала яго, паэт прысвяціў самым высокія думы і самым лепшым песні.

У паэме Коласа «Новая зямля», якая справядліва называецца энцыклапедыяй жыцця беларускага селяніна на рубяжы двух стагоддзяў, сказана ўсё аб вясковым жыцці з яго працай, бытам, адпачынкам, святамі, духоўнымі і матэрыяльнымі інтарэсамі. Селянін у паэме паўстае як грамадзянін і чалавек у яго адносінах да мі-

вае публіцыстычны элемент, але гэта публіцыстыка саргэта шчырым паэтычным пачуццём. Паэта радуе кожны прыкметны поспех не толькі роднай Беларусі, але і ўсёй неабсяжнай Савецкай краіны. Пільна сочыць ён за працэсамі, якія пераўтвараюць аблічча старой вёскі. Яго творы даюць вобразнае ўяўленне аб прайздзеным беларускім народам шляху напярэдадні рэвалюцыі і ў перыяд сацыялістычнага будаўніцтва.

Паняцце Радзімы ў савецкай лірыцы Коласа становіцца значна шырэйшым, чым у дэрэвалюцыйнай. Цяпер Радзіма — не толькі Беларусь, гэта многазначнальны Савецкі Саюз.

НАБЫТАК НЕ ТОЛЬКІ НАЦЫЯНАЛЬНАЙ ЛІТАРАТУРЫ, АЛЕ І АГУЛЬНАСЛАВЯНСКІ, АГУЛЬНАЧАЛАВЕЧЫ

КОЛАС НА РОДНАЙ НІВЕ

нулага, сучаснага і будучага. Твор такога шырокага ахопу народнага жыцця заканамерна ўзнік у пачатку XX стагоддзя ў беларускай літаратуры, якая становілася літаратурай нацыянальнай, а Якубу Коласу суджана было стаць адным з яе пачынальнікаў.

Пачатак літаратурнай дзейнасці паэта адносіцца да бурнага часу — гадоў першай рускай рэвалюцыі (1905—1907), калі працоўны народ Расіі заявіў аб сваёй рашучасці змагацца за шчасце, лепшае будучае. Вуснамі Якуба Коласа і яго равесніка і калегі Янкі Купалы загаварыла пра сябе Беларусь, таленавітая і прыніжаная, багатая духоўна і не прызнаная як нацыя, Беларусь, якая ў рэвалюцыі, у барацьбе за права «людзьмі звацца» бачыла свой заўтрашні дзень.

Да літаратурнай творчасці Якуба Коласа ставіўся як да вялікай і важнай справы, лічыў пісьменніка грамадскім дзеячам. «Гэта, — пісаў паэт у адным са сваіх артыкулаў, — абавязвае яго гаварыць аб грамадска значных з'явах, бачыць усё асноўнае, паўнацэннае, што расце і развіваецца ў жыцці, і быць чулым да недахопаў і недаглядаў...» Эстэтычнае крэда пісьменніка знайшло сваё адлюстраванне і ў рамантычнай паэме «Сымон-музыка», дзе ён імкнецца паказаць выток мастацтва, сувязь чалавека з прыродай, уздзеянне спраўднага мастацтва на жыццё і дзейнасць чалавека, бязмежныя магчымасці чалавека розуму. Галоўнай тэмай твора з'яўляюцца ўзаемаадносіны мастака з жыццём, з народам. Вывад, да якога Якуба Колас прыходзіць: мастак сваім талентам, словам і справай павінен служыць роднаму народу. І гэтак гуманістычнаму дэвізу паэт сам застаецца верны на працягу ўсёй сваёй літаратурнай дзейнасці.

Якуба Колас горава вітаў Вялікі Кастрычнік. У вершы «Да працы!», апублікаваным 7 лістапада 1917 года, ён звярнуўся з заклікам да беларускага народа, да інтэлігенцыі аб'яднаць свае намаганні ў барацьбе за новае жыццё. Сам паэт імкнецца спасцігнуць стваральную сутнасць сацыялістычнай рэвалюцыі, яе гуманістычны характар, жыў думкай пра тое, як увасобіць у мастацкім слове новую эпоху, маштабы сацыяльных пераўтварэнняў.

Многія вершы Якуба Коласа пабудаваны на кантрасце дэрэвалюцыйнай і савецкай рэчаіснасці. У іх прыкметна прагляд-

Творчасць кожнага вялікага мастака грунтуецца на эліці магутнага прыроднага таленту з імкненнем народа, якому належыць мастак, больш поўна ўсвядоміць, выказаць свае духоўныя сілы, заветныя надзеі. Са з'яўленнем такіх мастакоў грамадства ўзбагачаецца ў сваім духоўным развіцці, робячы крок насустрач будучыні. Якуб Колас належыць да ліку такіх мастакоў слова. Ён дапамог роднаму народу адчуць сілы, ён быў яго летапісцам на галоўных перавах гісторыі. Імя Якуба Коласа, як і імя Янкі Купалы, стала своеасаблівым паэтычным сімвалам не толькі беларускай нацыянальнай культуры, але і самой беларускай зямлі, беларускага народа. Ім суджана было стаць калісьці сучаснай беларускай літаратуры. Іх імёны называюць у шэрагу імён самых выдатных барацьбітоў за народнае шчасце.

Лёс Якуба Коласа, які так драматычна складваўся ў пару яго юнацтва, калі Беларусь была пазбаўлена не толькі дзяржаўнасці, але і нацыянальнай мовы, лёс гэты аказаўся сапраўды шчаслівым на набывае паэтам новай зямлі. На зямлі некалі глухой ускраіны царскай Расіі, абноўленай рэвалюцыйным Кастрычнікам. Літаратурная творчасць застаецца галоўным, але не адзіным заняткам у яго надзвычайна разнастайным жыцці. Ён быў віцэ-прэзідэнтам Акадэміі навук БССР, старшынёй рэспубліканскага і членам Савецкага камітэта абароны міру, віцэ-старшынёй Славянскага камітэта СССР.

Імя і творчасць Якуба Коласа — здабытак не толькі нацыянальнай літаратуры, але і агульнаславянскай, агульначалавечай культуры. Кнігі народнага паэта Беларусі перакладзены на многія мовы свету. Інстытут мовазнаўства Акадэміі навук Беларусі, які носіць імя заснавальніка беларускай літаратурнай мовы і нацыянальнай мастацкай прозы, рытуе слоўнік мовы твораў Якуба Коласа. Гэта пяцітомнае выданне змяшчае каля мільёна лексічных адзінак! Вось якое багацце пакінуў нам чалавек, які ўвекавечыў сваё імя ў паэтычным вобразе коласа. У вобразе, які сімвалізуе ўсё лепшае, чым жыве чалавек на новай зямлі.

**Іван НАВУМЕНКА,
віцэ-прэзідэнт АН БССР,
дырэктар Інстытута літаратуры Акадэміі навук Беларусі, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі СССР імя Якуба Коласа.**

СВЕТЛЫ І МІЛЫ ВОБРАЗ НАСТАЎНІКА

«Я ВАС ЛЮБІЎ ЧЫСТЫМ ЮНАЦКІМ СЭРЦАМ...»

За сотні вёрст ад вялікіх гарадоў і шырокіх гасцінцаў жыла вякамі сярод балот палеская вёсачка Люсіна. І не было там ні магазінаў, ні бібліятэк, ні шырокіх асфальтаваных вуліц, а была толькі вясной і па восені, а яшчэ пасля дажджоў непразная грязь, ды стаялі па вузкіх вулачках і завулках пачарнелыя ад часу, знямоглыя ад лютых зім і сухавеяў палішчкія хацінкі. Па вялікіх святых ды з нагоды непразданай патрэбы рашаліся люсіныцы на паездку ў Ганцавічы ці Лунінец, а найбольш адважныя з іх ажно ў Пінск — на край свету, як меркавалі ў Люсіне. І тады ўсім сямом збіраліся да вандруніка, які, наколькі яму хапала красамойства, раскажаў, як жывуць людзі ў Пінску, што ёсць там і карма, і лаўкі, і, вядома ж, школа — гэтка высокая ды цагляная, з цынкавым дахам, дзе, мусіць, вельмі цёпла і ўтульна.

Люсіныцы шмат чаго цікавага маглі прапусціць міма вушэй, не надаць увагі, якое, напрыклад, у Пінску п'юць піва, але калі гаворка заходзіла пра школу, то тут слухалі ўважліва. Як жа ім, гэтым адрэзаным ад усяго свету палешукам, хацелася мець школу, цагляную, вялікую, са сваім настаўнікам, маладым ды адукаваным, каб дзяцей вучыў іхніх і іх саміх — як на свеце жыць. Бывала, прыедзе невядома адкуль у іх Люсіна паненка-шляхцічка — настаўніца — пабачыць люсінскую школу і памінай як звалі... А школа іхняя была, хоць і маленькая, з лесу рубленая, але ж не горшая чым іншыя, і дзеці іхнія, палішчкія, хоць і вясковыя, ды ці ж не такіх дапытлівых, як у Пінску? Не ведалі тады яшчэ люсіныцы і знаць не зналі, што да іх у вёску пасля заканчэння Нясвіжскай настаўніцкай семінарыі назначаны дырэктарыяй народных вучылішчаў Мінскай губерні малады настаўнік Канстанцін Міцкевіч — будучы народны паэт Беларусі, сусветна вядомы пісьменнік Якуб Колас.

Недаверліва сустрэлі палешукі «панічка», хаця і абрадаваліся ягонаму прыезду. Маўляў, пабачылі мы на сваім вяку настаўнікаў. Вось і гэты, росту невысокага, танкаявы, з адкрытым ілбом, са шчырай усмешкаю, ці затрымаецца надоўга, ці падужае іхнюю векавую цемру? Ды толькі зусім па-іншаму меркаваў дваццацігадовы Канстанцін Міцкевіч. Яго ўразіў невясёлы люсінскі краіны: бяскраіныя балоты з вербалозам і крушынай, пясчаныя пагоркі... Але ж людзі надзіва гасцінныя! Ці ж не з такога цеста лепленыя, як і ён сам? Ці ж не з такой калыскі выйшлі? Яму пашанцавала: ён стаў адукаваным, яго нават клічуць «панічом». Хаця які ён паніч? Але гэта мусіць як прызнанне яго вучовасці. Дык хіба ж не могуць мець такога прызнання і дзеці тых абяздоленых людзей, да якіх ён прыхаў за сотні вёрст ад роднай хаты?!

Люсінскае народнае двухкласнае вучылішча, або проста школа, было не на апошнім рахунку. Колас гэта адрозніваў, як толькі пераступіў яго парог. Чысценькія класікі, акуратненькія пакойчыкі для настаўніка, дагледжаныя дворык, ліпы і талоды... Але што ўразіла маладога настаўніка, дык гэта люсінскія дзеці. У расшы-

тых кашулях, хто ў лапцях, а хто і ў чаравіках, яны баяліся паварухнуцца, лавілі кожнае коласаўскае слова. А ён вучыў іх не толькі чытаць, пісаць, лічыць, але і стараўся разнастаіць урок расказамі і пра Нясвіж, і пра тыя вялікія гарады, якімі былі ў пачатку веку Мінск, Вільня, Коўна, Пінск, што іх радзіма Люсіна — Палессе — зусім не край свету, а толькі невялікая тэрыторыя зямлі беларускай.

Дзеці люсінскія (а было іх у Коласа каля сарака чалавек), адрозніваліся да новага настаўніка. То панам настаўнікам назавуць, то дзядзькам Кастусём, а то Канстанцінам Міхайлавічам і ўсялякі раз у вочы зазіралі: як гэта іх «паніч» адрэагуе. А Колас толькі скажа:

— Які ж гэта я вам паніч, дзеці? Паны — людзі багатыя і фанабэрыстыя, з простым народам не знаюцца, а я? Я ж такі самы чалавек, як вы і вашы бацькі.

Колас любіў дзяцей. Часта пасля ўрокаў хадзіў з імі ў лес. Восень у 1902 годзе стала цёплая, сухая. Па верасках раслі баравікі, шмат было маслакоў, лісічак.

Люсіныцы старэйшыя, асабліва тыя, чыіх дзяцей вучыў Колас, наперабой запрашалі маладога настаўніка ў госці: частавалі варэннем, пірагамі, мёдам, вялі няспешную размову пра жыццё-быццё, бедавалі, што на люсінскіх землях нічога не расце, акрамя пушчазеля, ды бяды-лебяды. А калі і ўродзіць жыта, бульба, дык у кожнага мужыка столькі даўгоў — разлічыцца б. А жыць як?

Жыць як? Колас і сам не раз аб гэтым задумваўся. Колькі цёмных і абяздоленых людзей на яго Бацькаўшчыне. Старэйныя хаціны на курных лапках, паўжабрацкае жыццё і ніякага прасвету. І так з веку ў век. У чым жа тады сіла мужыка? Гэтыя думкі непакоілі маладога настаўніка, будзілі ў ім бунтарскі дух. Буржуазія і памешчыкі рабілі ўсё для таго, каб працоўныя заставаліся непісьменнымі. Цёмнага мужыка лясчэй было эксплуатаваць, падманваць і трымаць у пакоры. Царква, гміна, паліцэйскі ўчэстак — вось тыя «ўстановы культуры», якія давалі духоўную ежу палешуку-селяніну.

Як і ў кожнага настаўніка, у Коласа былі свае любімыя вучні. З некаторымі ён падтрымліваў потым сувязь на працягу ўсяго жыцця. Напрыклад, з Міхаілам Занькам. Маладому настаўніку адрозніваўся гэты рухавы, не па гадах кемны хлопчык. Пасябравалі адрозніваўся ж. Колас не раз бываў у Занькаў. Расказаў пра свой родны кут, пра маці і бацьку, пра семінарыю, пра тое, што ў Расіі ёсць ужо нямала людзей, якія выступаюць супраць самадзяржаўя, за лепшую долю і што ён прыхаў сюды ў Люсіна, каб не толькі навучыць дзяцей пісаць і чытаць, але і пачаць у іх душах веру ў шчаслівы заўтрашні дзень.

— Вось папомніце маё слова, — гаварыў малады настаўнік, — настане такі час, калі не будзе ні паноў, ні памешчыкаў, а нашы з вамі дзеці стануць людзьмі адукаванымі і вольнымі.

Васьмігадоваму Міхаілу Заньку на ўсё жыццё ўрэзаліся ў памяць гэтыя простыя коласаўскія словы. Амаль

праз паўвека напіша ён пісьмо Коласу ад імя ўсіх палешукоў-люсінцаў, у якім скажа, як мужна яны змагаліся з ворагам на франтах Вялікай Айчыннай вайны, у партызанскіх атрадах, як аднаўлялі вёску, як радаваліся першым пасляваенным ураджаям, як помняць у Люсіне яго, маладога настаўніка Канстанціна Міцкевіча — народнага песняра Якуба Коласа. А потым усёй акругай палешукі-люсіныцы будучы чытаць коласава пісьмо-адказ. Гэта пра іх, былых сваіх вучняў, Колас шчыра напіша: «Я вас любіў чыстым юнацкім сэрцам, а Люсінская школа была маім першым настаўніцкім месцам, з якога пачалася мая дарога ў жыццё».

Міхаіл Занька, ягоны любімы вучань, пабывае яшчэ і ў песняра дома ў Мінску, расказаў яму пра Люсіна і пра калгас, пра школу сямігодку, а Колас будзе частаваць яго чаем, булкімі, варэннем і, як у гады свайго юнацтва, шчыра нарадуецца за Мішку, за вядомага на ўсю акругу фельчара Міхаіла Заньку.

На адной з люсінскіх вуліц жыве яшчэ 97-гадовая Кацярына Цялушка. Яе памяць захавала вобраз Якуба Коласа — «добрамыслівага з добразычлівайшага з інтэлігентных, настаўніка з вялікай літары». А яшчэ гэта быў чалавек, па ўспамінах той жа Кацярыны Цялушкі, да якога палешукі ішлі з просьбай расказаць ім пра надвор'е, даць параду, як лепш весці гаспадарку, як жыць, запрашалі на хрысціны, на вяселле, на ўсе святы...

Толькі адзін год настаўнічаў у Люсіне Я. Колас. Даўным даўно ўцяклі ў нябыт знямоглыя ад лютых зім і сухавеяў палішчкія хацінкі, а з імі і цёмра невуцтва, жабрацтва.

Цяпер Люсіна — адна з буйнейшых і прыгажэйшых вёсак Ганцавіцкага раёна — цэнтральная сядзіба калгаса імя Калініна з шырокімі дагледжанымі вуліцамі, гандлёвым цэнтрам і дзіцячым садкам, з вялікімі светлымі дамамі. Ёсць у вёсцы і свой медпункт, бібліятэка, клуб і, вядома ж, школа. Трохпавархавая са светлымі і ўтульнымі класамі-пакоямі, з вядомым на ўсю Брэсцкую вобласць коласаўскім музеем. І, як прызнаецца ўнук Міхаіла Занькі Ігнат, цяперашні намеснік дырэктара Люсінскай дзесяцігодка, музей гэты — сэрца школы. Данина павагі вялікаму настаўніку Канстанціну Міцкевічу, народнаму песняру Якубу Коласу, себ-біту ведаў і добра.

Лепш, бадай, і не скажаш. Будучы перадавым, прагрэсіўна настраеным настаўнікам, Канстанцін Міцкевіч хацеў не проста прывіць дзеціям любоў да школы, да роднага краю, да культуры, але і абудзіць іх думкі, прымусяць крытычна ставіцца да тагачаснага ладу, раскрыць перад іхнімі вачыма суровую праўду жыцця... А яшчэ ён сябраваў з люсінцамі. Коласа-настаўніка любілі і іх дзеці — яго вучні. І гэта любоў перадавалася з пакалення ў пакаленне: Міхаіл Занька прызнаваўся ў сваіх пачуццях да Канстанціна Міцкевіча сваім дзеціям, дзеці яго дзяцей — сваім дзеціям... І сёння ў сэрцах люсінцаў жыве светлы і мілы вобраз настаўніка Міцкевіча, народнага песняра Якуба Коласа.

Яраслаў СІДОРЫН.

Коласаўскія літаратурныя чытанні прайшлі ў школе ў Мікалаеўшчыне, на радзіме песняра. Незвычайная гэта школа. Яна будавалася пасля Вялікай Айчыннай вайны па ініцыятыве і пры непасрэдным удзеле Якуба Коласа. Цяпер школа носіць імя паэта. Тут пастаянна працуе музей, дзе сабраны цікавыя экспанаты аб жыцці і творчасці класіка беларускай літаратуры, рэдкія выданні яго кніг, фотаздымкі; дзейнічае літаратурнае аб'яднанне «Маладыя каласкі». Да юбілею Якуба Коласа вучні падрыхтавалі выстаўку сваіх малюнкаў, створаных па творах паэта.

НА ЗДЫМКУ: урок літаратуры вядзе настаўніца В. МАКАРЭ-ВІЧ.
Фота Я. КАЗЮЛІ.

НАТАТКІ НА ДУБОВЫХ ЛІСТАХ

У Коласе цяжасць: ягоная ўдзельная вага — вага глебы і глыбы, адусюль ён скіроўваецца туды, адкуль узятая, адкуль сем узятая, — у асяродак, у родны. Ён памятае яго спрадвечнай, унутранай, арганічнай, я нават рызыкну сказаць, — цялеснай памяццю, якая не дазваляе яму ні прыстаць, ні забытацца ў іншароднасці, памяццю той самай удзельнай вагі.

Стыхія Коласа не надзем'е (вышыня) і не падзем'е (глыбіня), а сфера, ураўнаважаная імі, — зямля. Калі Купала парываецца ад зямлі, бо адчувае сябе паланёным зямнасцю, то Колас і ў небе шукае рэчыўнасць, якая б мела дачыненне да зямлі, за якую можна было б зачэпіцца, — сонца, зоры, хмары, птушкі... У іх ён бачыць не столькі іх саміх, колькі само іхняе бачанне, бачыць праз іх. У «незаземленым» небе ён знаемае: ягоная цяжасць, нібы тармазная сістэма, цягне яго назад, наніз, у сваё месцазнаходжанне. Колас не прыземлены, як часам даводзіцца чуць, а заземлены (!): прыхінаючыся бліжэй да зямлі, ён — тым самым — прыхінаецца бліжэй і да неба.

Пісьмо Коласа нахштальт піктаграфічнага — тапаграфічнага. Па творчасці Коласа, па складу ягоных пачуццяў і думак можна вывучаць беларускі ландшафт, беларускі побыт, беларускую прыроду. Прырода і асоба паэта спалучаны, зрощаны ў адно цэлае. Гледзячы ў яго творы, бачыш яго ў прыродзе і прыроду ў ім.

Дваіюно зоркаю назваў Максім Багдановіч музу Тараса Шаўчэнка і ўкраінскай народнай паэзіі. Тое самае з не меншай падставай выпядае сказаць пра Якуба Коласа і Янку Купалу. Двое яны як адна з'ява, яны парныя, яны аднаго прызвання і «закліку», яны — узаема: дапаўняюцца і адрозніваюцца, высвечваюцца і тлумачацца.

У сваёй творчасці паэты непазбежна самахарактарызуюцца. Самахарактарыстыка (названая) творчасці Коласа — новая зямля, самахарактарыстыка (неназваная) творчасці Купалы — новае неба.

Купала ўспрымае з'явы прыроды вельмі асабова — праз сябе, праз свой стан, праз сваё светаўспрыманне; хмары для яго, напрыклад, заўсёды нясуць бяду і нягоды. Колас жа гэтыя хмары ўспрымае досыць канкрэтна, па-рознаму, у залежнасці ад пары, у залежнасці ад таго, наколькі яны патрэбны зямлі, ураджаю, яму — коласу.

Рух Купалы ад тутэйшасці, Коласа — да тутэйшасці, для Купалы айчына там, для Коласа — тут; Колас — круг, Купала — вастрыё, вейсце з кругу, Купала чысавы, Колас прасторавы. У Купалавай паэзіі мужык пераадольваецца ў імя сябе-наступнага, у імя сябе-чалавека, у Коласа — у імя гэтага ж — адстойваецца: калі мужык найбольш мужык, тады ён найбольш і чалавек... Праблема і драма купалаўскага героя — што ён яшчэ той самы, коласаўскага — што ён ужо не той самы.

Праз усю творчасць Коласа праходзіць дарога. Яна, як перасяленне, вымушаная. Па ёй адыходзяць, азіраючыся, шкадуючы тое, што застаецца (зрэшты, родны кут і ёсць якраз тое, што застаецца); адыходзяць нагамі, душой вяртаючыся. Адыход чысавы, вяртанне яечнае. Менавіта дзякуючы вяртанню старая зямля пераўтвараецца ў новую.

Сёння, у век касмічных падарожжаў, касмічнай стала ўспрымацца і ўся творчасць Коласа, у прыватнасці, «Новая зямля» — самы грунтоўны твор беларускай літаратуры. Змест, заключаны ў ёй, ставіцца ў адзіны — гістарычны і планетарны — кантэкст са зместам «Новага жыцця» Дантэ, са зместам «новага неба» і «новай зямлі» старажытных эпокрыфаў-звеставанняў.

Уражанне: Колас быццам з нейкім недаверам, засцярогай ставіцца да натхнення, якое парушае, узрушае, прымушае выходзіць па-за сябе. У Коласа яно па сваёй прыродзе іншае, яно засяроджанае і ўраўнаважанае.

У не-гучнасці, не-актыўнасці, не-яркасці Коласавых радкоў затоена моц матэрыі: яна дзейнічае, калі на яе ўздзейнічаюць, не яна разбівае, але аб яе разбіваюцца; паводле верша — «гнуся, але да пары...»

Дрэва, да якога ў Коласа асаблівае стаўленне, — дуб: ён найтрывалейшы, найдужэйшы, найдаўжэйшы векам... У «Казках жыцця»:

«І убачыла Дрэва, што сябры пакінулі яго. І яшчэ мацней зажурылася.

— Што рабіць?
— Пусціць глыбей карэнні ў зямлю...»

Гэта наказ-выснова Коласа не толькі Дрэву, але і самому сабе.
Алесь РАЗАНАЎ.

Хроніка жыцця

2 лютага 1912 года беларускі музычна-драматычны гурток у Вільні правёў вялікі вечар, на якім была пастаноўлена сатырычная камедыя ўкраінскага драматурга Крапіўніцкага «Пашыліся ў дурні». Былі выкананы таксама беларускія народныя песні. Выступленне гуртка зрабіла вялікае ўражанне на Якуба Коласа і Янку Купалу. Колас, які ўпершыню ўбачыў беларускі спектакль, адчуў, што тэатр з'яўляецца магутным сродкам уздзеяння на масы. «Трэба, — пісаў ён, — шырыць ідэю тэатра, несці яе ў сёлы і мястэчкі, у самыя нізіны, а беларус, як мне здаецца, мае вялікую здольнасць да тэатра».

У жніўні 1912 года на хутары Смольня ўпершыню сустрэліся два вялікія песняры беларускага народа Янка Купала і Якуб Колас. Абодва паэты на ўсё жыццё запамінілі дэталі гэтай сустрэчы і часта з хваляваннем успаміналі іх.

У Коласа было звыш ста дваццаці фальклорных запісаў. Пераважна гэта казкі, легенды, анекдоты з народнага быту, загадкі, прыслоўі, пагаворкі, песні. Некаторыя з іх былі потым творча выкарыстаны пісьменнікам. Адзначым, што такія яго апавяданні, як «Чорт», «На начлеза», «Трывога», «Дзяліцьба», «Святы Ян», «Прапаў чалавек» і іншыя, маюць фальклорную аснову.

3 дня ўтварэння Акадэміі навук БССР [1 студзеня 1929 года] Якуб Колас — яе нязмэнны віцэ-прэзідэнт. У 1935 годзе ўдзельнічаў у рабоце Кангрэса ў абарону культуры ў Парыжы.

1932 год. 3 мэтаў вывучэння паўднёвых раёнаў Палесся была праведзена экспедыцыя трох акадэміяў навук — беларускай, украінскай і рускай. Начальнік экспедыцыі пазнаёміўся з камандзірам партызанскага атрада дзедам Талашом і запісаў яго ўспаміны. Гэтыя ўспаміны і паслужылі, па сведчанню Я. Коласа, сюжэтай канвой аповесці «Дрыгва».

Вялікая Айчынная вайна застае Якуба Коласа за работай над паэмай аб Савецкай Беларусі «На шляхах волі». У полымі пакараў гарыць яго дом, бібліятэка, гіне і рукапіс незакончанага твора. На трэці дзень вайны паэт вымушан быў пакінуць родную Беларусь. Знаходзячыся ў далёкім Узбекістане, ён напружана працуе, аддаючы ўсю сілу свайго таленту святой справе барацьбы з ненавісным ворагам.

Буйным дасягненнем паэтычнай дзейнасці пісьменніка з'явілася мастацкая трылогія «На ростанях», якая завершана была ім у пасляваенныя гады. Першая частка — «У палескай глушы» — апублікавана ў 1923 годзе, другая — «У глыбі Палесся» — у 1927, трэцяя — «На ростанях» — у 1954 годзе. Такім чынам, трылогія — вынік шматгадовай працы.

Якуб Колас быў членам ЦК КПБ, дэлегатам XX з'езда КПСС, дэпутатам Вярхоўнага Саветаў ССР і БССР, членам праўлення Саюзаў пісьменнікаў ССР і БССР. На працягу раду год з'яўляўся старшынёй Беларускага рэспубліканскага камітэта абароны міру. Узнагароджан пяцю ордэнамі Леніна, ордэнамі Чырвонага Сцяга, Працоўнага Чырвонага Сцяга і медалямі. Народны паэт БССР. Двойчы лаўрэат Дзяржаўнай прэміі СССР.

ПРОСТА, ШЧЫРА, САПРАЎДЫ НАРОДНА

З імем вялікага пралетарскага пісьменніка М. Горкага звязана развіццё савецкай культуры і літаратуры. Яго выдатныя творы яшчэ задаўга да Вялікай Кастрычніцкай сацыялістычнай рэвалюцыі былі шырока вядомы беларускаму чытачу. Працоўны народ Чырпаў у іх сілы для змагання за шчасце, волю і лепшую долю. Яны былі тым палымнеючым сігнам, на які раўняліся тагачасныя пісьменнікі.

З творамі буравесніка рэвалюцыі Якуб Колас упершыню пазнаёміўся ў той час, калі ён рабіў свае першыя крокі на ніве народнай асветы і ў літаратуры. Яны дапамагалі маладому паэту больш глыбока зразумець сутнасць тагачаснага жыцця, становішча забітых і загнаных, бяспраўных і прыгнечаных, давалі адказы на многія хваляючыя яго пытанні.

«Імя Горкага я пачуў паўстагоддзям таму назад, — успамінаў у 1951 годзе народны паэт. — Былі дзевяціста-тыя гады. Яркія творы маладога рускага пісьменніка рабілі моцнае ўражанне. Здавалася, разрываючы духату, прагрымеў вясенні гром, які апавяшчаў асяжаючую перамену.

Горкі шоў гіганцкімі крокамі, збіраючы шматтысячныя аўдыторыі моладзі, вызвалючы розумы ад нуднай цвілі дэкадэнцтва.

Прагучала новае слова, і да вяшчальніка яго скіраваліся позірк тых, хто шукаў шлях да новага жыцця».

Ужо пры першым знаёмстве з творамі Максіма Горкага паэт адчуў іх рэалістычную аснову, свежасць і арыгінальнасць вобразаў, невычэрпнае багацце і непаўторную прыгажосць мовы. Усё гэта сведчыла аб магутнасці таленту іх стваральніка, аб яго добрым веданні народнага жыцця, дум і запатрабаванняў простага чалавека, які змагаўся за сваё сацыяльнае і нацыянальнае вызваленне.

«Апавяданні Максіма Горкага, — пісаў песняр, — зачаравалі мяне якойсьці адчувальнаю навізнаю і свежасцю, сакавітасцю і шматфарбнасцю мовы. У іх бурліла кры-

ніца жывой стыхіі народнай мовы. Героі яго апавяданняў былі так не падобны на герояў тагачаснай літаратуры. Усё гэта хвалявала меладз, слухыла невычарпальнай тэмай для нашых гутарак і пісем, а ў мяне, акрамя таго, прабуджала прагу да творчасці».

Паэт заўсёды гаварыў, што пачатак яго літаратурнай дзейнасці звязан з імем М. Горкага. Вялікі пралетарскі пісьменнік яшчэ ў змрочныя гады царызму здолеў заўважыць таленавітасць двух выдатных беларускіх песняроў — Якуба Коласа і Янкі Купалы, аб'ектыўна і справядліва ацаніў пачатак іх творчай дзейнасці. Прачытаўшы зборнікі вершаў «Песні-жалбы» Якуба Коласа і «Жалейка» Янкі Купалы, якія прыслаў яму ў Італію на востраў Капры беларускі настаўнік А. Пасах, Максім Горкі ў пісьме да вядомага ўкраінскага пісьменніка М. Кацюбінскага ад 7(20) лістапада 1910 года пісаў:

«У Беларусі ёсць два паэты: Якуб Колас і Янка Купала — вельмі цікавыя хлопцы!.. Проста пішучы, так ласкава, сумна, шчыра. Нашым бы крыху гэтых якасцей!

О, божа! Вось бы добра было!»

«...Ці ведаеце Вы беларускіх паэтаў Якуба Коласа і Янку Купалу? — звяртаўся ён у 1910 годзе да маладога рускага паэта А. Чарамнова. — Я нядаўна пазнаёміўся з імі — падабаюцца! Проста, сардэчна і, відаць, сапраўды — народна».

Гэтая высокая ацэнка з боку прызнанага і вядомага майстра мастацкага слова мела выключнае значэнне для далейшага творчага лёсу беларускіх песняроў. Яна ўсяляла ў іх веру ў сваё літаратурнае здольнасці, надала ўпэўненасць у працы і змаганні.

Калі за рэвалюцыйную накіраванасць твораў Якуба Коласа і Янкі Купалы на іх злосна нападлі беларускія і польскія буржуазныя пісакі, калі іх праследавалі царскія чыноўнікі, Максім Горкі адным з першых выступіў у абарону нашых песняроў,

ІХ РОЛЯ ў РАЗВІЦЦІ СЛАВЯНСКІХ КУЛЬТУР

14—15 кастрычніка ў Мінску прайшла рэспубліканская навуковая канферэнцыя «Творчая спадчына Янкі Купалы і Якуба Коласа і развіццё славянскіх моў і літаратур». Больш за сто дакладаў і паведамленняў прадставілі на гэты форум беларускія навукоўцы і госці Мінска.

На першым агульным сходзе — пленарным пасяджэнні — пра стан сучаснага купала-і коласазнаўства расказаў доктар філалагічных навук Міхась Мушынінкі.

Доктар філалагічных навук, прафесар Сцяпан Александровіч, гавораць пра славянскія сувязі, зазначаў, што ў выбары сваёй нацыянальнай дарогі самы вялікі ўплыў на класікаў беларускай літаратуры меў Тарас Шаўчэнка.

Дэкан філалагічнага факультэта Сафійскага ўніверсітэта імя К. Ахрыцкага Георгі Германаў расказаў пра тое, як вучуцаюцца творы беларускіх песняроў у Балгарыі, пра выданне тома Купалы і Коласа на балгарскай мове ў серыі сусветнай класікі. Нашы песняры занялі пачэснае месца між такіх імёнаў, як Шэкспір, Гётэ, Сэрвантэс...

Госць з Сумскага педагагічнага інстытута П. Ахрыменка паведаміў пра творчую спадчыну Купалы і Коласа на Украіне. Пачатак яе датуецца 1908-м годам, калі ўбачыла свет кніга вядомага ўкраінскага літаратара І. Свяціцкага «Адраджэнне беларускага пісьменства». Цікава было таксама даведацца, што сёння колькасць асобных выданняў Купалы па-ўкраінску дасягнула лічбы 13, а Коласа — 10. Трылогія «На ростанях» выдавалася тры разы.

Некаторыя літаратуразнаўчыя паведамленні на канферэнцыі блізка перагукаліся з мовазнаўчымі. Так, У. Рагавіцкі з Валгаградскага інжынерна-будаўнічага інстытута расказаў пра зроблены ім разам з Э. Падарэўскім у канцы трыцятых гадоў пераклад на рускую мову паэмы Янкі Купалы «Курган».

...Пасля таго, як секцыя завяршыла работу, пачаўся «круглы стол» канферэнцыі. Прысутныя паслухалі ўспаміны пра Якуба Коласа Івана Шамякіна і сына вялікага паэта Данііла Міцкевіча, пра Янку Купалу расказала Ядвіга Раманоўская.

С. ДУБАВЕЦ.

«УЗНОСЯ Ж ВЫШАЙ ТЫ, РАДЗІМА МІЛАЯ!»

Паэтычны летапіс дзвюх эпох, размежаваных Кастрычніцкай рэвалюцыяй, стварыў народны пясняр Беларусі Якуб Колас.

Паўстаўшы за правы абяздоленага працаўніка, паэт добра ведаў, для чаго патрэбна воля чалавеку.

**Браты! Вялікая дарога
Чакае нас і родны край —
Жніво настала, працы многа,—
Навуці семя засявай!**

Гэтыя натхнёныя радкі прагучалі са старонак газеты «Вольная Беларусь» у першыя дні Саветскай улады. Верш называўся «Да працы!»

Узнёсла вітае Колас пачатак свабоднага жыцця, радасныя і шчаслівыя перамены, што адбываюцца на яго вачах:

Гэй, чулыя сэрцам! Гэй, душы жывыя!

Ідзіце вы долю кавачы!

У вас жа ёсць сілы яшчэ маладыя,

У вас жа ёсць крыллі лятаць!

...Вы чуеце хваляў жывых набяганне!

Прыгледзьцеся: новыя дні

На вас пазіраюць у іскрах святання,

І свеццяць другія агні.

На прасторы жыцця выходзіла Краіна Саветаў, у шырокі свет ішлі маладыя будаўнікі сацыялізму. Такіх, як Сцяпка Барута і Аленка Гарнашка, былі дзесяткі, сотні... «На прасторах жыцця» — так назваў Якуб Колас аповесць пра саветскую моладзь. З уласцівай яму чуйнасцю да ўсяго новага пісьменнік раскрывае ў гэтым творы тыя велзарныя змены ў жыцці і свядомасці сялянства, якія прынесла ў вёску Саветская ўлада.

Не застаўся ў баку народны пясняр ад такой гістарычнай падзеі ў лёсе краіны, як калектывізацыя. У цыкле вершаў «Калгаснае» з глыбокім веданнем псіхалогіі селяніна гаворыцца пра гэты карэнны пералом. Паэт зрывае маску з кулака, які прыкідваецца няшчаснай істотай і прыхільнікам калгаса, а ў сапраўднасці з'яўляецца воўкам у авечай шкуры, зацятым ворагам новай улады.

Процілеглую пазіцыю займае бедната. Вуснамі яе Колас выказвае і свае ідэалы:

Будаўнікі Саветскае краіны,

Ратаі, кавалі,

Мы створым новы свет і новыя пуціны

Праложым на зямлі!

Народны пясняр паказвае крах старой вёскі і раскрывае перспектывы новай, ён выступае палымяным агітатарам за калектывізацыю:

«Мая зямля», «мой поплаў», «паша»,

«Мой луг», «мой конь», «мае каровы» —

Злінялыя, старыя словы!

Пара, пара даць сэнс ім новы:

Змяніць іх час на «наш» і «наша»!

Новую, калгасную вёску бачым мы ў такіх выдатных творах Якуба Коласа, як паэтычны цыкл «Восеньскае», вершах «Песняй вітаю я вас», «Дзед-калгаснік», «Таніна тайна»...

Даваенныя пяцігодкі, вялікія новабудоўлі, агні электрастанцый, новыя гарады, стаханаўскія метады працы — усё гэта ў той ці іншай ступені таксама стала аб'ектам творчасці народнага паэта. Змяніліся гарады і вёскі, змяніўся пейзаж краіны — замест панурых і цёмных фарбаў зайгралі светлыя, сонечныя колеры.

І я ў захапленні, радасны і горды

**За свой край, народ,
Убіраю ў сэрца дзіўныя акорды,
Творчай сілы ўзлёт...**

Вось чаму я сёння не тужу па леце,

Па сваёй вясне

І па тым, што колісь навяваў мне вецер

У юнацкім сне.

Песняром дружбы народаў краіны вялікага Леніна становіцца Якуб Колас у саветскі час. Паэт прысвячае свае творы брацкім рэспублікам, лепшым сынам сацыялістычнай Бацькаўшчыны, гераічнаму мінуламу нашай неабсяжнай Радзімы. У дружбе, у братэрстве — моц, зарука поспехаў у працоўных і ратных подзвігах людзей.

Любіў паэт сваю краіну шчыра, сыноўскай любоўю, дбаў аб яе росквіце, ганарыўся яе поспехамі, імкнуўся аддаць ёй усе свае сілы і талент.

У 1935 годзе на Міжнародным кангрэсе абароны культуры ў Парыжы Якуб Колас гаварыў: «Мы, пісьменнікі народаў, дзяржаўнасць якіх нарадзілася і загартавалася ў агні рэвалюцыі і грамадзянскай вайны, лічылі сваім свяшчэнным абавязкам усе свае сілы аддаць на падтрыманне мірнай палітыкі Саветскага Саюза, растлумачыць гэту палітыку ўсяму культурнаму чалавецтву і ў першую чаргу працоўным усіх краін і ўсіх нацый».

Вялікая Айчынная вайна пералынула мірную стваральную працу саветскіх людзей. На свяшчэнны бой падняўся наш народ.

Мужныя і гнеўныя радкі паэта прагучалі 24 чэрвеня 1941 года са старонак «Правды». На грозную бітву з фашызмам клікаў саветскіх людзей народны пясняр Беларусі. «Шалёнага пса — на ланцуг!» — так назваў паэт свой верш-заклік.

Уся творчасць і грамадская дзейнасць Якуба Коласа перыяду Вялікай Айчынай вайны — гарачы заклік да бязлітаснай барацьбы з лютым ворагам.

Шмат рабіў для ўмацавання міру на зямлі народны паэт і як старшыня Рэспубліканскага камітэта абароны міру і Усесаюзнага славянскага камітэта.

Усхвалявана звяртаецца Якуб Колас да працоўных новай Польшчы, нашых суседзяў. Гэтым самым ён гаворыць з усімі краінамі сацыялістычнай садружнасці.

Мае браты, мае суседзі,

Свабодны, новы польскі люд!

Няхай жа песняй звонкай медзі

Красуе наша дружба тут.

Няхай жа стане тленню, прахам

Жыцця мінулага ярмо!

Мы пойдзем далей новым шляхам,

Друг другу руку падамо!

На ўсіх этапах дзейнасці свайго народа з ім неадлучна быў паэт. Узмужненне і абнаўленне Бацькаўшчыны цешылі душу і радавалі вока пясняра.

Узнося ж вышай ты,

Радзіма мілая!

Жыві, Саветскі край!

Зарою яснакрылаю,

Красою, новай сілаю

Над светам ты заззяй!..

Іван КУРБЕКА.

падтрымаў у цяжкую часіну. У іх асобе ён бачыў таленавітых прадстаўнікоў беларускай літаратуры, якія ўсім сэрцам і душою былі звязаны са сваім народам. Да канца свайго жыцця пісьменнік пільна і ўважліва сачыў за іх творчасцю, быў мудрым настаўнікам, шчырым сябрам і старэйшым таварышам. Аб гэтым з вялікай удзячнасцю пісаў Якуб Колас у артыкуле «Вялікі барацьбіт за шчасце народаў»:

«Я назаўсёды захаваў у сэрцы глыбокую ўдзячнасць Максіму Горкаму за чуласць да першых крокаў у літаратуры, якія рабілі мы з Янкам Купалам».

Упершыню сустрэўся і гутарыў Якуб Колас з Максімам Горкім у 1928 годзе, калі той вяртаўся з-за граніцы ў Саветскі Саюз. Народны паэт быў у саставе дэлегацыі, якая вітала пралетарскага пісьменніка ад імя беларускага народа.

«Я зайшоў у вагон і ўпершыню ўбачыў Аляксея Максімавіча, — успамінаў паэзія Якуб Колас у артыкуле «Друг і настаўнік», напісаным да 70-годдзя з дня нараджэння М. Горкага. — Даўно знаёмы і дарагі мне па партрэтах воблік яго ўсё ж паразіў мяне сваім ачараваннем. Назаўсёды запамнілася першае ўражанне ад яго глыбокіх, уважлівых вачэй, ад яго лагоднай усмешкі з-пад навішых вусоў і прыязнага поцёску яго магутнай рукі. Ён ветліва спаткаў мяне. Я напамінуў яму з радасцю аб яго водзвызе аба мне і аб Янку Купалу. Ён сказаў некалькі добрых, прыяцельскіх слоў аб задачах нацыянальнай літаратуры, аб яе ролі ў сацыялістычным будаўніцтве».

Максім Горкі да глыбіні душы быў усхваляваны такой урачыстай і цёплай сустрэчай, якую наладзіў яму беларускі народ на саветскай зямлі.

Жывучы на Радзіме, пісьменнік на ўласныя вочы бачыў тыя вялікія змены, якія адбыліся ў Краіне Саветаў у галіне прамысловасці, сельскай гаспадаркі, культуры і літаратуры. Як пісьменнік-грамадзянін, як пісьменнік-патрыёт, ён узнімае свой голас пратэсту супраць цёмных сіл рэакцыі і чалавеканенавісці, якія хацелі пазбавіць свабоды і шчасця саветскі народ. Ворагі міру і прагрэсу павялі шалёную кампанію супраць палымянага трыбуна прыгнечаных людзей. У

гэтыя дні Якуб Колас звярнуўся да яго са шчырым пісьмом, у якім з глыбокай павагай да свайго настаўніка пісаў:

«У гэтыя жудасныя мінулы шаленства чорнай сусветнай рэакцыі Вы, дарагі Аляксей Максімавіч, узнялі свой магутны голас, голас баяна і прарока новага жыцця... Ва ўсе канцы свету, дзе ёсць прыгнечаныя і абяздоленыя, разносіцца Ваш голас, асвятляючы працоўнаму люду яго адзіна правільны шлях, шлях змагання за сваё вызваленне пад сцягам Камуністычнай партыі».

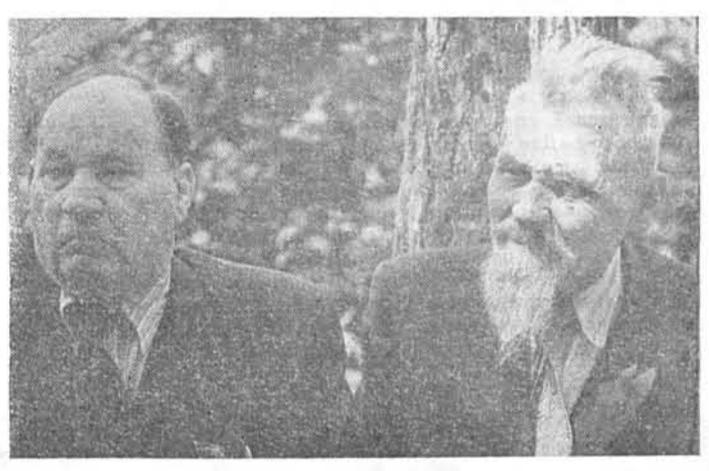
Няхай жа так голасна і магутна гучыць і далей Ваша слова, як гучыць яно цяпер. Ніякія цёмныя сілы буржуазных і сацыял-збядніцкіх зграй не заплямяць Ваша вялікае і светлае імя, дарагі Аляксей Максімавіч, стойкі барацьбіт за новую эру чалавечтва».

Якуб Колас у складзе дэлегацыі беларускіх пісьменнікаў слухаў прамову Максіма Горкага на Першым усесаюзным з'ездзе пісьменнікаў, у якой падрабязна і грунтоўна былі адзначаны поспехі нашай літаратуры за гады Саветскай улады і пастаўлены канкрэтныя задачы на будучае.

Паэзія, праз два гады, стоячы ў ганаровай варце над труною Аляксея Максімавіча, Якуб Колас «стараўся замацаваць у сваёй памяці дарагія рысы яго суролага і мужнага твару» і «мысленна азіраў увесць жыццёвы шлях гэтага нястомнага чалавека, які, прыйшоўшы з глыбін народных мас на вышні чалавечай культуры, амаль паўвека свайго невычэрпна плённага жыцця аддаў на служэнне народу, быў другам свята чалавечтва Леніна і здолеў стаць сусветным глашатаем ідэй сацыяльнай справядлівасці і гуманізму».

Да апошніх сваіх дзён Якуб Колас пранёс у сэрцы гарачую любоў і глыбокую павагу да М. Горкага, выдатнага рускага пісьменніка. Ён заўсёды заклікаў нашых пісьменнікаў вучыцца ў Максіма Горкага сапраўднаму майстэрству, беражліва і з вялікай ашчаднасцю адносіцца да роднага слова, а ў сваіх творах адлюстроўваць толькі праўду — праўду аб жыцці саветскага чалавека, яго працы і змаганне, радасць і імкненні.

Мікалай БАЗАРЭВІЧ.

З нагоды ўсенароднага свята — 100-годдзя з дня нараджэння Якуба Коласа — мы дасталі стос старых фотаздымкаў з рэдакцыйнага архіва, трошкі пашкоджаных часам, пажаўцелых, але ж дарагіх сэрцу. З цікавасцю расклалі іх на стала, прыгадваючы тыя абставіны і падзеі, калі яны трапілі да нас. Вось копія фотартрэта пісьменніка, зробленага ў 1926 годзе, — прыгожы, адухоўлены твар чалавека, які ўсе сілы сваёй душы, свой талент аддае справе служэння свайму народу; а вось Якуб КОЛАС разам з малодшымі калегамі Кандратам КРАПІВОЙ і

Міхасём ЛЫНЬКОВЫМ на святкаванні 65-й гадавіны з дня нараджэння Янкі КУПАЛЫ. Невядомы фатограф пакінуў для нашчадкаў і яшчэ адзін цікавы фотадакумент — зняў паэта ў 1953 годзе з Іванам КАМЕНСКИМ, братам жонкі Коласа — Марыі Дзмітраўны. А самы апошні фотаздымак наогул ніколі не друкаваўся. Яго падарыла супрацоўніцы рэдакцыі старэйшая беларуская паэтэса Канстанцыя Буйло. На ім: Якуб КОЛАС, Эдзі АГНЯЦВЕТ і Канстанцыя БУЙЛО з работнікамі Дома творчасці ў Каралішчавічах. Яны сустрэліся тут у ліпені 1952 года падчас юбілею Я. Купалы.

СПАДЧЫНА ПЕСНЯРА ВАЧЫМА СУЧАСНЫХ МАСТАКОЎ

МАНАЛОГІ ЛЯ МАЛЬБЕРТА

У час, калі вярстаўся святочны нумар газеты, у сталічным Палацы мастацтва зноў пачала працаваць вялікая мастацкая выстаўка «Песняры зямлі беларускай», урачыстае адкрыццё якой адбылося летам, да юбілею Янкі Купалы. На гэтай выстаўцы была прадстаўлена вялікая колькасць жывапісных, графічных, скульптурных работ, твораў дэкаратыўна-прыкладнога мастацтва, прысвечаных юбілеям двух вялікіх паэтаў. Да юбілею Коласа экспазіцыя значна абнавілася, папоўнілася цікавымі работамі. Напярэдадні святочных урачыстасцей з нагоды 100-годдзя з дня нараджэння Якуба Коласа наш карэспандэнт Таццяна АНТОНАВА пабывала ў майстэрнях мастакоў і папрасіла іх раскажаць пра свае новыя творы, пра ўласныя адносіны да спадчыны Коласа і тое, якое значэнне мела знаёмства з творчасцю паэта ў іх жыцці і творчым лёсе.

Васіль ШАРАНГОВІЧ, графік, заслужаны дзеяч мастацтваў БССР.

Вы бадай што першая бачыце гэтыя лісты, яны толькі скончаны. Зараз пастаўлю іх побач і паглядзім разам. Праўда, і цяпер няма поўнай задаволенасці, хаця, здаецца, я ўжо даволі даўно займаюся, калі можна так сказаць, купалаўскай і коласаўскай тэмай. Люблю і разумею творчасць абодвух. З дзіцячых гадоў памятаю радкі з «Новай зямлі» Коласа. Тады, у дзяцінстве, у глухой вёсачцы Качаны, што на Мядзельшчыне, мы па вечарах часта чыталі ўрыўкі з «Новай зямлі», дружна смяяліся з найбольш камічных момантаў. Усё ў гэтай паэме здавалася родным, бліскім, як бы напісаным пра людзей, што жылі вакол нас. Свет рабіўся шырокім, шматфарбным, і мы ў навакольным жыцці сталі заўважаць многае з таго, міма чаго раней неяк абыякава праходзілі. Дарэчы, «Новую зямлю» я ведаў на памяць амаль цалкам. Часта дэкламаваў нешта з яе на школьных вечарах.

Разважаючы потым, чаму ж такая блізкая і дарагая паэзія нашых песняроў народу, я ўспамінаў маленства, простае і натуральнае ўспрыманне іх паэзіі як дзецьмі, так і дарослымі, і адчуў, можа, ужо не столькі сэрцам, колькі разумам, што іх творы — гэта душа майго народа, яго гнеў і боль, радасць і пакуты. Яна ўзбагачае кожнага чалавека, а тым больш мастака, выклікае яшчэ большую любоў да Радзімы.

Бясспрэчна, што я, узгадаваны тымі людзьмі, пра якіх на ўвесь свет спелі такую магутную песню Купала і Колас, не мог не паспрабаваць вырашыць іх паэтычныя вобразы ў пластыцы. На пачатку свайго творчага шляху я зрабіў цыкл лінагравюр да кнігі Коласа «З майго летапісу», якія потым былі надрукаваны ў мініяцюрным выданні яго паэзіі. Акрамя гэтага, неўзабаве выканаў шэсць гравюр для кніжкі-малюткі вершаў Якуба Коласа.

Для Літаратурнага музея народнага паэта ў 1972 годзе былі зроблены два графічныя лісты: «Колас у Люцінскай школе» і «У акапах першай сусветнай вайны».

Цяпер вось гэты трыпціх, каляровы літаграфіі, якія падрыхтаваў спецыяльна для выстаўкі. Думаю назваць работу «Дзе крыўда адвечная спела». Даволі часта звяртаючыся да твораў Купалы і Коласа, я заўсёды знаходзіў там нешта новае. Чалавек і зямля — галоўнае ў творчасці абодвух. Менавіта гэту асноўную тэму іх творчасці я і імкнуўся ўвасобіць у сваіх графічных лістах. На першым — маладзіца з дзіцем, першынам. За спіной белыя буслы, як светлыя надзеі. Стомленая, сумны твар. Колькі яшчэ гора зваліцца на яе плечы... А ў вачах ужо застыла пытанне: «Як жа жыць далей?» Цэнтральная работа — аб гарот-

ным лёсе сялянскім. Немаладая ўжо кабета прынесла ежу свайму мужу, які арэ камяністую зямлю. А ў паветры, як прадвеснікі бяды, кружацца зграі варон. Людзі думаюць аб зямлі, адзінай сваёй карміцельцы. На трыпціх — селянін з касой. Памятаецца, у Коласа: «Стрэльбу, хлопчыкі, бяры...» Усім ладам гэтай кампазіцыі я імкнуўся падкрэсліць тыя перамены, што адбыліся ў сядомасці мужыка. У душы яго выпявае бунт, пратэст супраць існуючага становішча.

Думаю, што яшчэ неаднойчы звярнуся да нейміручага слова Купалы і Коласа, якія з велізарнай паэтычнай сілай выказалі пакуцці і імкненні беларускага народа, яго мары аб светлай, шчаслівай долі.

Віктар ЦІХАНАУ, манументаліст.

У мяне ёсць мара. Зрабіць партрэт Коласа — романтика, летуценніка. Таго Коласа, які напісаў «Казкі жыцця» і «Сымона-музыку». Гэта работа на перспектыву. А пакуль скончана праца над карцінай «Маладоўца», прысвечанай юнацкім гадам Коласа. Не выпадкова я намалюваў будучага вялікага паэта сярод жытняга поля: уся творчасць песняра, як каласы жыта, каранямі паглыбляецца ў родную зямлю.

Калі я вучыўся ў мастацкай школе, да мяне прыйшло ўсведамленне сваёй Бацькаўшчыны, свайго абавязку як мастака перад грамадствам. І гэта было — ад Коласа і Купалы. Ім я прысвячаю свой трыпціх «Сейбіты», якім хачу сказаць аб пераемнасці традыцый нашага народа, аб тым, што падростаючае пакаленне свята шануе спадчыну сваіх вялікіх песняроў і ганарыцца імі.

Уладзімір СУЛКОЎСКИ, жывапісец.

Я вялікі прыхільнік творчасці Коласа. Гэта відаць ужо, мусіць, з таго, якія работы я падрыхтаваў да выстаўкі «Песняры зямлі беларускай». Памятаецца? «Ядвісія» і «Успамін». На адной карціне — геранія Коласавага твора «На ростанях», а на другой — дзядзька Юзік, цётка Алена і цётка Маня — брат і сёстры Коласа — у хаце ў Мікалаеўшчыне. Зараз я вам пакажу першы варыянт «Сустрэчы...», ён у мяне недзе тут, у майстэрні. Дарэчы, ён не адзіны... Кампанаваў і гэтак, і па-іншаму. І усё было не тое... Памятаю, колькі разоў я наведваў наш Літаратурны музей Якуба Коласа, знаёміўся з рознымі матэрыяламі, імкнучыся больш глыбока зразумець асобу свайго любімага паэта. Разам з супрацоўнікамі музея ездзіў у Смольню, у Мікалаеўшчыну, неаднойчы сустракаўся з дзядзькам Юзікам, з сёстрамі Коласа. Знаёмства з гэтымі людзьмі пакінула вялікі след у душы... А аднойчы, калі мы разам з супрацоўнікамі музея пабывалі ў Мікалаеўшчыне, я вырашыў напісаць карціну.

Гэта работа — адна з апошніх. А папярэднічалі ёй дзесяткі іншых. У 1976 годзе адбылася мая персанальная выстаўка па творах Якуба Коласа, пазней другая. А значна раней, вучнем школы, я зачытваўся Коласавым раманам «На ростанях». У вёсцы на Палесці, дзе я жыў у бабулі, гэта была, як кажуць, «першая кніга». Свет герояў рамана быў мне такі блізкі і зразумелы, Коласава слова нараджала ў душы імкненне да прыгажосці, творчасці, выклікала высокія думкі, пакуццё любові да сваіх родных мясцін, павагі да свайго народа. Я ўдзячны за гэта Коласу.

А мая «Ядвісія»? Пры сустрэчы з Сямёнам Цялушчам, былым вучнем Коласа, я неяк пацікавіўся, ці памятае ён пра такую дзяўчыну ў сваёй вёсцы. Падумаў, кажа, што была такая прыгажуня. З'ехала потым у Польшчу. Відаць, вобраз Ядвісі Колас пісаў з той самай дзяўчыны...

Я ўжо амаль скончыў яшчэ адну работу — «Колас у астрозе». Гэта незвычайны перыяд жыцця паэта. Нягледзячы на цяжкасці пісаліся паэмы «Сымон-музыка», «Новая зямля». Блізкі да завяршэння пейзаж, дзе я адлюстравалі старажытныя дубы ў Бярвянцы... Мяркую, што гэтыя работы глядачы ўбачаць на выстаўцы. Хаця выстаўкай, юбілеем не вычэрпваецца для мяне праца над коласаўскай тэмай. Думаю зрабіць серыю работ паводле «Сымона-музыкі», твора аб народных вытоках мастацтва, аб грамадзянскім абавязку мастака і ролі мастацтва ў жыцці народа.

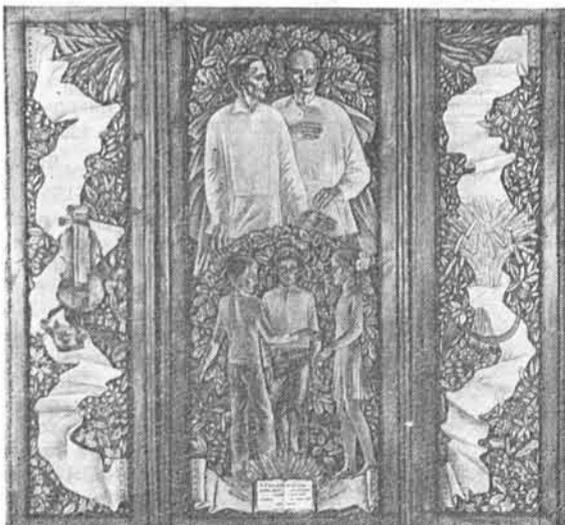

Мікола КУПАВА, графік.

Колас і Купала — гэта два волаты беларускай культуры, чые імёны непарыўна звязаны з гістарычным лёсам нашага народа. Перад імі мы павінны нізка схіліць галовы. Я ў свой час падарожнічаў па купалаўскіх і коласаўскіх мясцінах. Вынікам чаго быў альбом да юбілею «Шляхамі Янкі Купалы». Разам з супрацоўнікамі Літаратурнага музея Якуба Коласа Геннадзем Тумасам мы зрабілі нямала паездак па Стаўбцоўшчыне — па роднаму куту Якуба Коласа. Ён высяцілаў радавоную песняра, а я рабіў накіды мясцовых краявідаў, апетых Коласам у яго творах, рэканструкцыі-малюнкі пабудовы ў Мікалаеўшчыне, Ластку, Цёмных Лядах. Задача ў мяне была паказаць усе мясціны ў такім выглядзе, якімі яны былі сто гадоў таму альбо калі там жыў песняр. Работа была няпростая. Патрабавала дакладных звестак пра тагачасныя вясковыя пабудовы. Карыстаўся архівамі, улічваў заўвагі навукоўцаў і відавочцаў.

Падрыхтаваў да выстаўкі два графічныя лісты — «Колас-настаўнік» і другі, пакуль без назвы, пра няясвіжскі перыяд жыцця Коласа, калі ён вучыўся ў настаўніцкай семінарыі. Абодва лінарыты толькі што скончаны. Але работа над увасабленнем коласаўскай тэмы будзе працягвацца, бо творчасць песняра, родныя мясціны, дзе бруіцца крыніца паэзіі, назуўсёды прывабныя, і таму будучы яшчэ клікаць і натхняць.

НА ЗДЫМКАХ: В. ШАРАНГОВІЧ. Левае частка трыпціха «Дзе крыўда адвечная спела» [Каляровая аўталітаграфія]; М. КУПАВА. «Колас-настаўнік». Лінарыт; У. СУЛКОЎСКИ. «Ядвісія» [Алей]; В. ЦІХАНАУ. «Сейбіты» [Рэзь па ляўкасу, алей].

МАГУТНЫ ГОЛАС КЛАСІКА ГУЧЫЦЬ СА СЦЭНЫ

ШЧАСЛІВЫ
ДРАМАТУРГІЧНЫ
ЛЁС ТВОРАЎ

Колас і тэатр. На першы погляд гучыць знаёма і досыць звычайна: магутнаму і жыццесцвярдкальнаму таленту класіка беларускай літаратуры падуладна ўсё. А з другога боку, як спадчынец мітусліва бляск рампы, заўсёдна прэм'ерную ліхаманку і падкрэсленую сцэнай канфліктнасць з вядомай Коласавай непагоўжы да тлуму, да знешніх эфектаў? Ці няма тут суіярэчнасці? Шукаючы адказу, пажадаем сабе пазбегнуць выдаткаў юбілейнага глянцу і гладкайсці, якія так не стасуюцца з асобай Коласа-чалавека і мастака. Час імкліва набліжае да нас шматгранную постаць народнага песняра, сёння нам хочацца бачыць яго не стомленага і забран-завеллага ў акружэнні маладых мінскіх бярозак, а жывога і размоўнага сярод папелінікаў і сяброў.

І бачыцца прычэменная зала Беларускага опернага, дзе ідуць апошнія рэпетыцыі оперы А. Багатырова «У пушчах Палесся» паводле вядомай «Дрыгвы». Колас з дэда Талашам дзесьці з сярэдзіны партэра ўважліва сочаць за акцёрамі-спевакамі, за дырыжорам. І раптам пасля партызанскага хору дзед Талаш выявае на сцэну, усхвалявана дзякуе і гарача паціскае руку салісту В. Лапіну. Крапункты шырынёй і распеўнасцю музыкі, стары доўга не супакойваецца, адно толькі не можа зразумець, чаму дзед Талаш (у оперы Тарас) на сцэне ўвесь час спявае, тады як ён сам у жыцці куды больш гаворыць.

Але сцэнічнае жыццё Коласавых твораў пачалося задоўга да гэтай хвалючай опернай прэм'еры 1939 года, пачалося з... любові. З любові да гэтага дзіўнага і магчнага мастацтва — тэатра. У далёкім 1912 годзе ўсхваляваны пастаноўкай І. Буйніцкага «Пашыліся ў дурні», малады пісьменнік прызнаецца: «Тэатр страшэнна зацікавіў мяне... У ім я пачуў вялікую сілу падняцця народнага духу і яго гонару, і нішто, як ён, не можа зрабіць столькі для адраджэння Беларусі».

Першымі спробамі Коласа ў драматургіі былі п'есы «Антось Лата» і «На парозе жыцця». З вышні сённяшняга дня даволі сціпла ацэньваючы літаратурныя вартасці гэтых твораў, не будзем усё ж забывацца на іх ролю ў станаўленні беларускага нацыянальнага тэатра, у фарміраванні яго арыгінальнага рэпертуару. Другую п'есу паказвалі акцёры «Беларускай хаткі», а першую ставілі трупы У. Галубка і аматарскі гурток вёскі Загор'е, якім кіраваў Янка Брыль. Так своеасабліва і знешне адвольна крыжуюцца ў гісторыі шляхі выдатных людзей...

Далей былі «Забастоўшчыкі», п'еса, што ўзвышалася над папярэднімі, аднак шмат у чым паўтарала іх хібы. І ў гэтым, і ў іншых творах Колас прэзакі дамінуе над драматургам. Няспешная і шматслоўная Коласава апісальнасць запавольвала развіццё канфлікту, у выніку дзеянне траціла неабходную вострыню і дынамізм. Калі шчаслівы лёс купалаўскай драматургіі быў прадвызначаны дзёркім, наскрозь канфліктным характарам яго музы, то Коласу, супрацоўнічаючы са сцэнай, даводзілася пераадоўваць пэўныя выдаткі медытатывнасці і сузіральнасці. І ўсё ж пісьменнік прывёў сваіх сцэнічных герояў не ў чужую радню, яго таленту тэатр не быў супрацьпаказаны. Сам Канстанцін Міхайлавіч быў надзелены адметнымі здольнасцямі мастака-чыгальніка. Асабліва ўдаваліся яму гумарыстычныя мясціны з «Новай зямлі», якія аўтар чытаў не толькі дэкламацыйна выразна, але і з сапраўдным артыстычным бляскам. Як буйнейшы дзеяч нацыянальнай культуры, Колас асабіста ведаў ка-

рыфеяў беларускай сцэны Ф. Ждановіча і Е. Міровіча, а народная артыстка В. Галіна нават абавязна яму сваім сцэнічным імем. Як кажуць, з лёгкай Коласавай рукі суджана было ёй выглянуць у тэатральнае неба гнуткай і далікатнай рамантычнай галінкай...

Пра многае сёння маглі б нагадаць і старэйшыя майстры беларускай сцэны (П. Малчанаў, М. Бялінская, Ц. Сяргейчык, З. Канпелька) — удзельнікі коліншай прэм'еры спектакля «Вайна вайне» у БДТ-Н. Коласу працавала над п'есай няпроста і доўга. Перапісваліся дыялогі, твор набываў кампазіцыйную зграбнасць. Рэжысёр-пастаноўшчык Дарвішаў з вялікай павагай адзначаў, што «высокая ступень самакрытычнасці і сапраўднай творчай чуласці Я. Коласа да тэатра можа служыць добрым прыкладам для нашых маладых аўтараў, якія так хваляваць ўспрымальнае малейшае ўказанне па сваёй п'есе». Прэм'ера спектакля 11 студзеня 1937 года стала падзеяй у тэатральным жыцці. І П. Малчанаў (вострахарактарны ўраджык Шышла), і Ц. Сяргейчык (каларытны дзед Мікіта), і З. Канпелька, якая выходзіла тады толькі ў масавых сцэнах, — усё яны адчулі радасць ад сустрэчы з глыбокім і мудрым Коласавым словам.

Сёння мы з гонарам можам свярдацца, што цэлае пакаленне акцёраў БДТ-Н (коласаўцаў) выхавалася на драматургіі народнага паэта. Сапраўдным адкрыццём таленту народнага артыста СССР А. Ільінскага стала роля дзеда Талаша ў спектаклі «У пушчах Палесся» (1937 год). Выдатны камедыіны акцёр сустрэўся тут з новым для сябе матэрыялам. Імкнуўся глыбей спасцігнуць псіхалогію палешукоў, Ільінскі колькі часу жыў на радзіме Талаша, хадзіў на рыбу і ў лес, адным словам, жыў жыццём вяскоўцаў. А потым — мудрая парада Коласа пабыць у адзіноце, сам-насам са сваёй душой і сэрцам. І ў выніку — сапраўднай вялікай творчай ўдача артыста.

Усеагульным прызнаннем плённасці творчай садружнасці тэатра і драматурга стала рашэнне ўрада рэспублікі аб прысваенні ў 1944 годзе БДТ-Н імя Я. Коласа.

Сёння ў рэпертуары віябчан няма названых спектакляў, але Коласава слова па-ранейшаму пафасна і ярка гучыць з падмосткаў тэатра. Вялікім поспехам рэжысёра В. Мазынскага, артыста С. Шульгі і ўсяго калектыву стала нядаўняя спроба перакласці на мову тэатра адзін з самых складаных філасофскіх твораў пісьменніка — паэму «Сымон-музыка». Ужо сам зварот да гэтай паэмы надзвычай паказальны. Сёння ў творах Коласа тэатр найбольш цікавы не маштабна масавыя сцэны ці дасціпныя дыялогі, а тое мастакоўскае паглыбленне ў сутнасць з'яў, у філасофскія праблемы Быцця, тое ўсіхнае і вечнае, што вабіць класіка. Яскравым прыкладам гэтага стаў і спектакль «Сымон-музыка» ў трупі пантэмімы Мінскага тэатра юнага гледача. Ён яшчэ раз засведчыў, што героі Коласа, паказаныя праз слова, музыку, жэст, аднолькава блізкія нам, калі гэта сапраўды героі Коласа, калі гэта сапраўды Колас.

Падводзячы вынікі, можна пагадзіцца з заўвагай прафесара А. Сабалеўскага, што «той параўнальна невялікі астравок, якім з'яўляецца ў агромністай літаратурнай спадчыне Коласа драматургія, не губляецца ў цэлым архіпелагу яго твораў. Гэты астравок мае свае выразныя абрысы, непаўторнае аблічча».

Так, тэма сцэнічнага лёсу коласаўскіх твораў аб'ёмная і шматгранная. Яна не вычэрпваецца нават грунтоўнай і прафесійнай кнігай мастацтвазнаўцы С. Пятровіча «Якуб Колас і беларускі тэатр». Бо само жыццё піша гэту гісторыю далей. Сярод яе апошніх радкоў — прэм'ера оперы «Новая зямля». А гэта значыць, што Колас жывы. Колас з намі: і ў цэнтры Мінска сярод маладых бяроз, і ў доўгай шчаслівай дарозе, у тым ліку і драматургічнай, да нашых нашчадкаў.

Вітась КАРАТАЙ.

НА МОВАХ СВЕТУ

БАЛГАРЫЯ

У 1962 годзе сафійскае выдавецтва «Народна культура» выпусціла ў серыі «Савецкія паэты» кнігу «Выбраныя вершы» Якуба Коласа, а ў 1963 годзе — трылогію «На ростанях». Гэта былі першыя асобныя выданні, па якіх балгарскі чытач мог пазнаёміцца з творчасцю народнага пісьменніка Беларусі.

Да 100-гадовага юбілею Янкі Купалы і Якуба Коласа сёлета ў гэтым жа выдавецтве ў серыі «Сусветная класіка» выйшаў аднатомнік выбраных твораў народнага песняра. Аўтар прадмовы, вядомы перакладчык беларускай літаратуры на балгарскую мову Сімяон Уладзіміраў, у прыватнасці, піша: «Якуб Колас, яго творчасць зрабілі значны ўплыў на далейшае развіццё беларускай прозы. Яго трылогія «На ростанях» знаходзіць свой працяг, напрыклад, у «Палескай трылогіі» Івана Мележа. Гэта не перайманне, а менавіта працяг, напісаны вельмі таленавітым пяром». Сімяон Уладзіміраў падкрэслівае эпічны пачатак у творчасці Якуба Коласа і зазначае, што ён таксама «стварыў чужоўныя лірычныя творы». У заключэнне аўтар прадмовы гаворыць: «Творчасць Я. Купалы і Я. Коласа — гэта час сталасці беларускай літаратуры, якая ахоплівае цяпер усё асноўныя праявы нацыянальнага жыцця і авалодала ўсімі сродкамі, якімі можна адлюстраваць складанасці гэтага жыцця».

ПОЛЬШЧА

Лодзінскае выдавецтва, у якога існуюць сталыя сувязі з беларускімі літаратарамі, выпусціла да 100-гадовага юбілею Якуба Коласа аднатомнік выбраных твораў народнага песняра. Над перакладамі працавала група польскіх пісьменнікаў — даўніх сяброў беларускай літаратуры.

ОПЕРА «НОВАЯ ЗЯМЛЯ»

На сцэне Беларускага опернага тэатра ў верасні адбылася прэм'ера оперы Ю. Семянякі «Новая зямля», пастаўленай паводле аднайменнай паэмы Якуба Коласа.

Сёння сваімі ўражаннямі пра пастаноўку дзеліцца Даніла МІЦКЕВІЧ, сын вялікага песняра:

— Стварыць оперны спектакль паводле паэмы «Новая зямля» — задача была, вядома, не з лёгкіх. Па-першае, «Новую зямлю» ведае і любіць кожны беларус: гэты твор, які з'яўляецца шэдэўрам нашай літаратуры, даўно ўжо стаў хрэстаматыйным. Па-другое, паэма ахоплівае вялікі і ёмісты кавалак жыцця беларускага сялянства — канец мінулага — пачатак нашага стагоддзя, а ў опернага жапра свая асаблівасць: сцісласць, умоўнасць. Таму зразумела, што было немагчыма ахапіць у спектаклі ўсе 30 раздзелаў паэмы. Больш таго, спецыфіка оперы не дазваляла механічна пераносіць змест паэмы ў лібрэта. І тым не менш, аўтару «операга тэксту» паэмы Алесю Петрашкевічу, на маю думку, удалося справіцца з пастаўленай перад ім задачай. У лібрэта акцэнтаўца ўвага на паказе невыноснасці жыцця працоўнага сялянства ў дакастрычніцкіх умо-

Раней убачылі свет на польскай мове аповесці «На прасторах жыцця» (1928), «Дрыгва» (1936, 1951), «У палескай глушы» (1950).

Творы Якуба Коласа выходзілі асобнымі выданнямі таксама на карэйскай («У старых дубах», Масква, 1959), кітайскай («Дрыгва», Шанхай, 1958), мангольскай («Вясна», Улан-Батар, 1959), нямецкай («Дрыгва», Берлін, 1960), румынскай («На ростанях», Бухарэст, 1962; «Дрыгва», Бухарэст, 1967), славацкай («Не пытайце, не прасеце...», Браціслава, 1965), фінскай («У палескай глушы», Петразавдск, 1956, 1957), чэшскай («На ростанях», Прага, 1960; «Рыбакова хата», Прага, 1960) мовах.

СССР

У маскоўскім выдавецтве «Прогресс» выйшаў да 100-гадовага юбілею народнага пісьменніка Беларусі Якуба Коласа аднатомнік яго выбраных твораў «На прасторах жыцця» на англійскай мове. У кнігу ўключаны вершы як дакастрычніцкага («Не пытайце, не прасеце...»), «Наш родны край», «Беларусам», «Нёман», «Ворагам», «Ліпы старыя», «Асады назад!» і інш.), так і савецкага часу («У палях Беларусі», «Камсамолу», «Голас зямлі», «У родных мясцінах», «Сам сабе» і інш.). Проза прадстаўлена апавяданнямі, фрагментамі з трылогіі «На ростанях» і аповесці «На прасторах жыцця».

На англійскую мову творы пераклаў Уолтэр Мэй. Прадмову напісаў Іван Навуменка.

Мінскае выдавецтва «Юнацтва» выпусціла да юбілею зборнік вершаў Янкі Купалы і Якуба Коласа «Папараць-кветка» ў перакладзе на іспанскую мову Карласа Шэрмана.

вах, праце селяніна «купіць зямлю, прыдбаць свой кут, каб з панскіх выпуцаца пут... У спектаклі паказана і душэўная прыгажосць беларускага люду, яго працавітасць, мудрасць і дабрыня. Так што сутнасць паэмы, пафас яе ў оперы захаваныя».

Самай высокай адзнакі заслугоўвае музыка спектакля, аўтарам якой з'яўляецца народны артыст БССР Юрый Семяняка. Вытокі музыкі оперы — багачейшая спадчына беларускага народа, наш фальклор. Кампазітару ўдалося стварыць на гэтай аснове велічную, мелодычную, надзвычай прыгожую музыку. Асабліва мне даспадобы арыя Міхала з першай дзеі («Эх, луг шырокі...»), арыя Ганны і Міхаліны. Варта адзначыць і шматлікія харавыя нумары оперы. Яны не толькі вельмі прыгожа гучаць, але і хораша глядзяцца. Прыгожыя і мілагучныя музычныя антракты. Арганічна ўпісваюцца ў тканіну оперы і беларускія народныя песні. Аздабляюць спектакль паметнае стварэнне танцаў.

А ўвогуле, у цэлым культура пастаноўкі спектакля высокая: і праца рэжысёра, і харэограф, і мастака, і хормайстра, і, вядома, артыстаў — тых, хто ўвасобіў на сцэне опернага дарагія мне вобразы. І не толькі мне...

УВЕКАВЕЧАНА ДАРАГОЕ ІМЯ

У жніўні 1956, у год, калі не стала вялікага паэта, Беларускім урадам была прынята пастанова аб увекавечанні памяці Якуба Коласа. Вырашана было перайменаваць Лагойскі тракт і Камароўскую плошчу ў Мінску ў вуліцу і плошчу імя Якуба Коласа, устанавіць на плошчы помнік. Сёння плошча Якуба Коласа — адна з прыгажэйшых у горадзе-героі Мінску, месца, якое любяць наведваць мінчане і госці беларускай сталіцы. Помнік Якубу Коласу на плошчы быў адкрыты ў 1972 годзе. Многія месцы рэспублікі, з якімі быў звязаны лёс Я. Коласа, сталі мемарыяльнымі. На доме ў вёсцы Акінчыцы, дзе ў 1882 годзе нарадзіўся паэт, устаноўлена мемарыяльная дошка. У вёсцы Мікалаеўшчына імя паэта носіць сярэдняя школа. У школе ёсць музейны пакой Я. Коласа. У 1956 годзе ў гэтых мясцінах быў арганізаваны калгас «Радзіма Якуба Коласа», а ў 1972, у сувязі з 90-годдзем з дня нараджэння народнага паэта створаны на Мікалаеўшчыне колгасуўскі заказнік, у які ўключаны таксама ўрочышча Дубы, Леснікоўскі Ласток і Альбуць. У Альбуці, дзе ў 1890 — 1902 гадах жыла сям'я Міцкевічаў, устаноўлена мемарыяльная дошка. З Мікалаеўшчыны, з малюўнічых і незабыўных масцін, свой пачатак бярэ крынічка колгасуўскай неўміручай пазіі, якая мнагаводнай ракою ўлілася ў мора людскай памяці.

Сям'я Міцкевічаў пакінула Мікалаеўшчыну ў 1910 годзе і

пераехала на хутар Смольня, што на Стаўбцоўшчыне. Летам 1912 года тут адбылася першая сустрэча двух вялікіх нацыянальных паэтаў Я. Коласа і Я. Купалы. На доме ў Смольні (пабудаваны ў 1911 годзе) устаноўлена мемарыяльная дошка.

У 1956 годзе імя Якуба Коласа было прысвоена Мінскаму паліграфічнаму камбінату; Інстытуту мовазнаўства АН БССР, дзе з 16 сакавіка 1951 года паэт быў членам вучонага савета інстытута; фундаментальнай (цэнтральнай) бібліятэцы АН БССР (у вестыбюлі знаходзіцца скульптурны бюст пісьменніка); гарадской бібліятэцы № 7; Дому творчасці пісьменнікаў у Каралішчавічах; СШ № 44 горада Мінска (у школе створаны музей паэта) і школе-інтэрнату ў Нясвіжы, размешчанай у будынку былой настаўніцкай семінарыі, у якой паэт вучыўся на «казённым кошт» у 1898 — 1902 гадах. На Ленінскім праспекце знаходзіцца Літаратурны музей імя Я. Коласа, адкрыты ў 1959 годзе. Музей з'яўляецца навукова-даследчай і культурна-асветніцкай установай, асноўным сховішчам спадчыны Я. Коласа, рэчаў духоўнай і матэрыяльнай культуры, звязаных з жыццём і дзейнасцю песняра. Ён знаходзіцца ў двухпавярховым будынку, дзе ў 1952 — 1956 гадах жыў Якуб Колас.

У Беларускім дзяржаўным універсітэце імя У. І. Леніна і ў Мінскім педагагічным інстытуце імя М. Горкага ўстаноўлены стыпендыі імя паэта. У

1959 — 1965 гадах прысуджалася Літаратурная прэмія імя Я. Коласа. З 1966 года прысуджаецца Дзяржаўная прэмія імя Я. Коласа за творы прозы і літаратуразнаўства.

Носіць імя паэта вуліца і сярэдняя школа ў вёсцы Пінкавічы. Якуб Колас працаваў тут настаўнікам з верасня 1904 да студзеня 1906 года, веў рэвалюцыйную работу сярод сялян, у 1905 годзе склаў петыцыю супраць пана С. Скірмунта, за што быў пакараны. У трылогіі «На ростанях» Пінкавічы апісаны як Выганы.

Пінскі пінчане не забываюць паэта. Адна з вуліц горада названа яго імем. Захаваўся дом доктара Балевіча, у якога кватараваў пісьменнік.

Імя паэта носіць СШ у вёсцы Сінкевічы Лунінецкага раёна Брэскай вобласці, Аршанская гарадская бібліятэка № 4 Віцебскай вобласці, Слоніўская цэнтральная бібліятэка Гродзенскай вобласці і Магілёўская гарадская бібліятэка, калгасы ў Іўеўскім, Карэліцкім, Шчучынскім раёнах Гродзенскай вобласці. Імем Я. Коласа названы вуліцы ў многіх гарадах Беларусі.

Мемарыяльная дошка ў гонар песняра ўстаноўлена на фасадзе дома ў сяле Звягіна (пад Масквой), дзе жыў і працаваў Я. Колас у 1943-1945 гадах. У 1961 годзе адкрыты музей Я. Коласа ў прыгарадзе Вільнюса — Павільнісе. Імем беларускага песняра названы цепаход Дунайскага параходства.

Алег АЦЬМАН.

НІБЫТА ЁН ВЫЙШАЎ НА ХВІЛІНКУ...

Апынуўшыся ў Доме-музеі Якуба Коласа, я пачуўся гасцем, які завітаў у хату, адкуль толькі што выйшаў гаспадар, але неўзабаве павінен сюды вярнуцца. Тут усё да таго дыхае жыццём, натуральнасцю, што проста немагчыма адмовіцца ад летуценнага пачуцця: раптам адчыняцца дзверы і на парозе з'явіцца гаспадар дома — дзядзька Якуб...

Мінскі літаратурны музей Я. Коласа з нагоды 100-гадовага юбілею песняра карэнным

чынам абнавіў сваю экспазіцыю, якая зараз складаецца з двух умоўных частак. Экспанаты першага паверхавыя часткі пра жыццё і творчы шлях паэта да 1945 года, калі ён прыехаў у Мінск з эвакуацыі. Экспанаты другога — пра апошнія гады жыцця.

Вось рабочы кабінет пісьменніка. Тут усё дапамагае наведвальніку ўявіць атмасферу працы вялікага песняра: здымкі, кнігі, рукапісы, дапаможнікі. Сталовая. За гэтым вялікім ста-

лом сямейства Міцкевічаў абдала, вярэцрала. Магчыма на гэтым крэсле, на якім пашанцавала пасядзець і мне, калісьці сядзеў сам Якуб Колас з кубкам кавы ці гарбаты, альбо хто-небудзь з яго гасцей, напрыклад, Аляксандр Фадзееў...
НА ЗДЫМКАХ: Літаратурны музей Якуба Коласа; Якуб КОЛАС з унукамі; адзін з пакояў музея (сталовая); Якуб КОЛАС сярод удзельнікаў мастацкай самадзейнасці. 1927 г.

Фота М. ХАДАСЕВІЧА.

РАДАСЦЬ

Словы Я. КОЛАСА

Музыка А. ТУРАНКОВА

Allegretto
P

Ходзіць вецер па даліне,
Ходзіць-павявае
Ды пра радасць мне, дзяўчыне,
Песні напявае.
Разаслаліся шырока
Ветляя дарогі,
Я ступаю смелым крокам
Без тугі, трывогі.
Выйду, гляну я на поле,
Гляну — усміхнуся:
Дзе ж такое ёсць раздолле
Для цябе, гануся!

Зняты межы — знак варожы,
Гмахі — задзіўца!
Сй ты, поле! Як прыгожа
Ты ў калгаснай світцы.
Ходзіць вецер даліною,
Ходзіць каля гаю.
! я вольнай пучіною
Іду, дзе жадаю.
Расчынілі мне гасцінна
Ясныя дарогі —
Ідзі ўперад несупынна:
Зняты ўсе парогі.

Я — камбайнер, трактарыстка,
Кіраўнік брыгады.
Я — пілот, парашутыстка,
І мне ўсюды рады.
Я — дырэктар на заводзе,
Аграном, вучоны.
Ці было калі ў народзе
Столькі нам разгону!
Носіць поле гоман новы,
Жыта жніць жніяркі,
Рэжа скібы вол сталёвы
Большавіцкай маркі.

І гамоняць нашы нівы
Буйным ураджаем,
Ходзіць ён, дружок зычлівы,
Па савецкім краі!
Ходзіць вецер па даліне,
Ходзіць-павявае
Ды пра радасць мне, дзяўчыне,
Песні напявае.
Дзе ж так вольна ў свеце жыці!
Ці ж не радасць гэта!
Як жа край свой не любіці,
Родны Край Саветаў!

РЕДАКЦЫЙНАЯ КАЛЕГІЯ

НАШ АДРАС:

МІНСК-ГСП, ЛЕНІНСКІ ПРАСПЕКТ, 44.
ТЭЛЕФОНЫ: 33-01-97, 33-02-80, 33-03-15, 33-16-56,
33-07-82.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня
выдавецтва ЦК КП Беларусі.

Зак. 1932